Prognozowanie i symulacje (lab. 2)
Program *STATISTICA* / arkusz danych czasowych

Przykład 1: Od danych do informacji – przygotowanie danych i prosta graficzna analiza

Na stronie https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania co miesiąc pojawia się *Biuletyn Statystyczny GUS*. Z najnowszego biuletynu dostępnego na stronie proszę pobrać **dane meteorologiczne** (**tabela 6**) i otworzyć je w *Excelu*.
Celem prostej analizy będzie porównanie **temperatury** w **sierpniu 2026** do tego samego miesiąca z poprzednich lat.
Aby przeprowadzić analizę wykonamy następujące czynności:

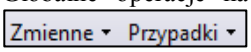
- z arkusza z danymi miesięcznymi usuwamy kolumny nie zawierające żadnych danych (co drugą kolumnę od C, E, itd. aż do U);
- za pomocą operacji filtrowania (filtr trzeba ustawić „na wierszu" z nazwami miast) wybieramy tylko dane z **sierpni** (z wszystkich lat) i **kopiujemy do nowego arkusza wraz z datami i nazwami miast**;
- stosując **formatowanie warunkowe / skale kolorów** kolorujemy temperatury **sierpnia** (np. niskie temperatury na niebiesko, wysokie – na czerwono) **dla Bielska-Białej**, a następnie stosując **malarza formatów** kopiujemy formatowanie kolejno dla danych dotyczących pozostałych miast;
- proszę dokonać wzrokowej oceny temperatury w sierpniu 2026 r. – czy tegoroczny sierpień był chłodny, typowy czy wyjątkowo ciepły na tle poprzednich lat?

Przykład 2: Formatowanie danych liczbowych, wyników i dat – formaty niestandardowe

Proszę otworzyć plik danych ***Wypadki w Polsce od 1998 roku (M)*** i kliknąć dwukrotnie nagłówek zmiennej *DATA*. W oknie informacji o każdej zmiennej można zmieniać format wyświetlania jej wartości w arkuszu.

- Proszę zmienić format wyświetlania na *DATA / Format Daty Windows*, zamknąć okno i zobaczyć jak teraz wyglądają wartości w kolumnie *DATA*. Następnie proszę zmienić format na *Mar-2010* i zobaczyć wygląd dat.
- Czy można rozszerzyć zapis daty, do pełnych nazw miesięcy? Proszę wybrać format *Użytkownika*, w polu obok pojawia się kod zapisu daty w postaci *mmm-yyyy*. Zmieniamy go na następujący: ***mmmm yyyy***. Jak będą wyglądały teraz daty w arkuszu?
- Zmieniamy jeszcze raz format zmiennej *DATA* – tym razem na *Ogólny*. Czy wiedzą Państwo, jakie jest znaczenie „dziwnych" wartości liczbowych, które pojawiły się w kolumnie *DATA* (programy komputerowe „pamiętają" daty w zupełnie inny sposób niż ludzie ☺). Proszę przedyskutować tę kwestię z prowadzącym zajęcia.
- Wracamy do „najładniejszego" formatu ***mmmm yyyy*** i zapisujemy plik danych przed zamknięciem.

Przykład 3: Operacje na arkuszu danych i formuły arkusza danych (przypomnienie)

Globalne operacje na arkuszu danych wykonuje się za pomocą poleceń, które znaleźć można pod przyciskami

znajdującymi się na pasku nad arkuszem danych.
Proszę otworzyć plik danych ***Wypadki w Polsce od 1998 roku (M)***, na końcu arkusza danych dodać nową zmienną i nazwać ją ***Wskaźnik ciężkości wypadków***.
Formuły w programie *STATISTICA* wpisujemy w tym samym oknie, które otwiera się po dwukrotnym kliknięciu nagłówka zmiennej. Proszę zaproponować odpowiednią formułę i za jej pomocą wyliczyć ***Wskaźnik ciężkości wypadków***, który określa się jako **liczbę osób zabitych** w przeliczeniu na **100 osób poszkodowanych (łącznie zabitych i rannych)**.
Wyświetlanie wartości tej zmiennej ustawiamy z dokładnością do jednego miejsca po przecinku.
Proszę podać, ile osób spośród 100 poszkodowanych w wypadkach drogowych poniosło śmierć w:

- listopadzie 2000 r. ……, listopadzie 2010 r. ……, listopadzie 2020 r. ……

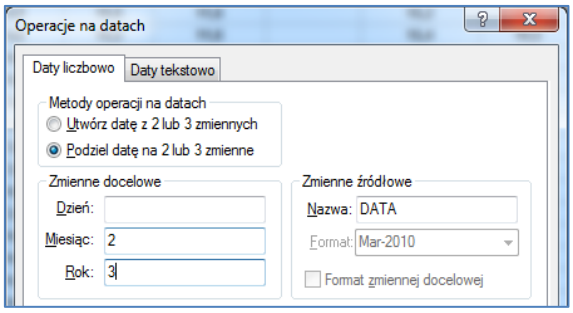
Czym można próbować wytłumaczyć nagły skok tego wskaźnika w listopadzie 2020 r.?

Przykład 4: Wklejanie danych z *Excela* do programu *STATISTICA* i operacje na datach

W tym punkcie poznamy sposób wklejania danych z arkusza *Excela* do arkusza programu *STATISTICA*. Następnie stworzymy zmienną *DATA*, opisującą poszczególne okresy czasowe.

- Proszę otworzyć plik *Excela* o nazwie ***Stopa bezrobocia***.
- Zanim wkleimy dane do programu *STATISTICA* musimy sprawdzić, czy wśród danych występują tylko wartości liczbowe – jak widać, brak danych w otworzonym arkuszu jest oznaczany za pomocą symbolu „:" – proszę zaznaczyć cały obszar danych i za pomocą polecenia *ZAMIEŃ* (można wykorzystać odpowiedni skrót z klawiatury) usunąć symbole „**:**".
- Kopiujemy cały obszar danych (wraz z nazwami krajów i datami, ale bez informacji w wierszach 1-7);
- W programie *STATISTICA* tworzymy nowy arkusz danych, umieszczamy kursor w pierwszej komórce i wklejamy dane za pomocą polecenia: *EDYCJA / WKLEJ Z NAGŁÓWKAMI / Z NAZWĄ ZMIENNYCH*.
- Program *STATISTICA* nie rozpoznał „niekonwencjonalnego" sposobu zapisu daty stosowanego przez *EUROSTAT*, dlatego też stworzymy nową zmienną, zawierającą „aktywny", „edytowalny" opis daty – w tym celu należy wstawić nową zmienną po zmiennej nr 1.
- Proszę nadać tej zmiennej nazwę *DATA* i oraz format wyświetlania *Data / Mar-2010* (czyli trzyliterowy skrót miesiąca – rok).
- W pierwszej komórce arkusza w kolumnie *DATA* wpisujemy *Sty-2000*, w drugiej *Lut-2000*, a następnie zaznaczamy te dwie komórki i przeciągamy je jak formułę w *Excelu* do końca arkusza, wypełniając w ten sposób datami całą kolumnę – na koniec usuwamy zbędną już kolumnę nr 1.

Przykład 5: Agregacja danych i operacje na datach – część 1

Zdarza się tak, że dane otrzymane w pewnym układzie czasowym (np. miesięcznym) trzeba przekształcić do innej postaci (np. rocznej). W tym celu można wykorzystać narzędzie analizy danych znane z zajęć ze statystyki opisowej, wyliczając średnią (lub inne statystyki) w grupach określonych przez zmienną *Rok*.

- Proszę otworzyć plik: ***Stopa bezrobocia w krajach UE 2000-2025 (M)***.
- Musimy wyodrębnić ze zmiennej *DATA* informację o roku – proszę w tym celu po zmiennej nr 1 dodać dwie nowe zmienne, i nazwać je ***MIESIĄC*** i ***ROK***.
- Proszę zaznaczyć zmienną *DATA* i odnaleźć za pomocą przycisku *Zmienne* polecenie *Operacje na datach*, wybrać takie ustawienia jak na rysunku powyżej i zatwierdzić operację przyciskiem *OK*. – program automatycznie wypełni kolumny *MIESIĄC* i *ROK* odpowiednimi wartościami.
- Teraz wybieramy polecenie ***STATYSTYKA / STATYSTYKI PODSTAWOWE I TABELE***, a następnie ***PRZEKROJE, PROSTA ANOVA***. Na liście zmiennych zależnych wskazujemy wszystkie zmienne zawierające dane o bezrobociu (a więc od 4 do końca), a na liście zmiennych grupujących zmienną *ROK*.
- Zatwierdzamy wybór i za pomocą przycisku *OK* przechodzimy do okna wynikowego, gdzie w zakładce *Statystyki opisowe* odznaczamy wszystkie miary – średnia jest tu wyliczana obligatoryjnie. Wywołujemy arkusz wynikowy ze średnią roczną stopą bezrobocia w poszczególnych latach 2000-2025.
- Usuwamy ostatni przypadek, „wyciągamy" wyniki ze skoroszytu do osobnego okna (w tym celu klikamy prawym przyciskiem myszki arkusz wyników w skoroszycie i wybieramy *Pobierz do oddzielnego okna / Przenieś*), następnie wybieramy polecenie ***DANE → ARKUSZ WEJŚCIOWY*** i zapisujemy wyodrębniony arkusz pod nazwą ***Bezrobocie w UE dane roczne*** – plik ten będziemy jeszcze wykorzystywać na zajęciach.

Przykład 6: Agregacja danych – część 2 (Dane: *Wypadki w Polsce od 1998 roku (M)*)

Stosując ponownie analizę służącą do wyznaczania **statystyk opisowych w grupach** dokonamy przekształcenia danych miesięcznych dotyczących wypadków w Polsce na dane roczne. Tym razem jednak **nie będziemy wyliczać średnich** – dla danych o liczbie wypadków **logiczniej dokonać sumowania**.
Tym razem wykorzystamy analizę ***PRZEKROJE UPROSZCZONE*** – w zakładce ***PODSTAWOWE*** na liście zmiennych zależnych wskazujemy dane liczbowe dotyczące *WYPADKÓW, RANNYCH* i *ZABITYCH* zaś na liście zmiennych grupujących wybieramy *ROK*. Przechodzimy do kolejnego okna, gdzie w zakładce ***STATYSTYKI OPISOWE*** odznaczamy wszystkie statystyki, wybierając **tylko opcję *SUMY***. Następnie wywołujemy arkusz z wynikami. Zawiera on sumy poszczególnych zdarzeń dla każdego roku oraz wartość sumaryczną z całego badanego okresu.

- Proszę podać łączną liczbę osób, które poniosły śmierć w wypadkach drogowych w całym badanym okresie, to jest w latach 1998-2025 – ……., proszę podać liczbę osób rannych w wypadkach drogowych w tym okresie ……..
- Przeciągamy arkusz ze skoroszytu wyników na pulpit programu *STATISTICA* i zapisujemy jako arkusz danych (albo „wyciągamy" obiekt ze skoroszytu w sposób opisany w przykładzie 6). Usuwamy teraz wiersz zawierający sumę wszystkich wartości. Aby program traktował ten nowy arkusz jako przedmiot analizy wybieramy polecenie ***DANE → ARKUSZ WEJŚCIOWY***. Zapisujemy plik pod nazwą ***Wypadki w Polsce – dane roczne***.

Przykład 7: Transponowanie danych (Dane: *Energia odnawialna w Europie 2004-2023 (R)* – plik *STATISTICA*)

1. **W programie *STATISTICA***: Układ tego arkusza pozwala prowadzić analizę porównawczą państw w poszczególnych latach, ale nie można analizować danych jako szeregu czasowego. Aby zamienić położenie wierszy i kolumn proszę wykorzystać polecenia: ***DANE → TRANSPONUJ → PLIK***. Przy tej operacji program najczęściej „gubi" niestety formatowanie arkusza – proszę więc ponownie, w całym arkuszu, ustalić dokładność wyświetlania liczb na jedno miejsce po przecinku.
2. **W programie *Excel***: Proszę otworzyć plik *Excela* o tej samej nazwie. Dane z pierwszego arkusza (*Data*) proszę poddać analogicznemu przekształceniu jak w p. 1, wykorzystując tym razem narzędzia dostępne w programie *Excel*. **Wskazówka:** W *Excelu* można „obrócić" dane kopiując je i wklejając w specjalny sposób. Proszę poszukać takiej opcji „specjalnego" wklejania i ją zastosować.